

ATT Arenassa ratkottiin tutkimuseettisiä haasteita avoimuuden toteuttamisessa

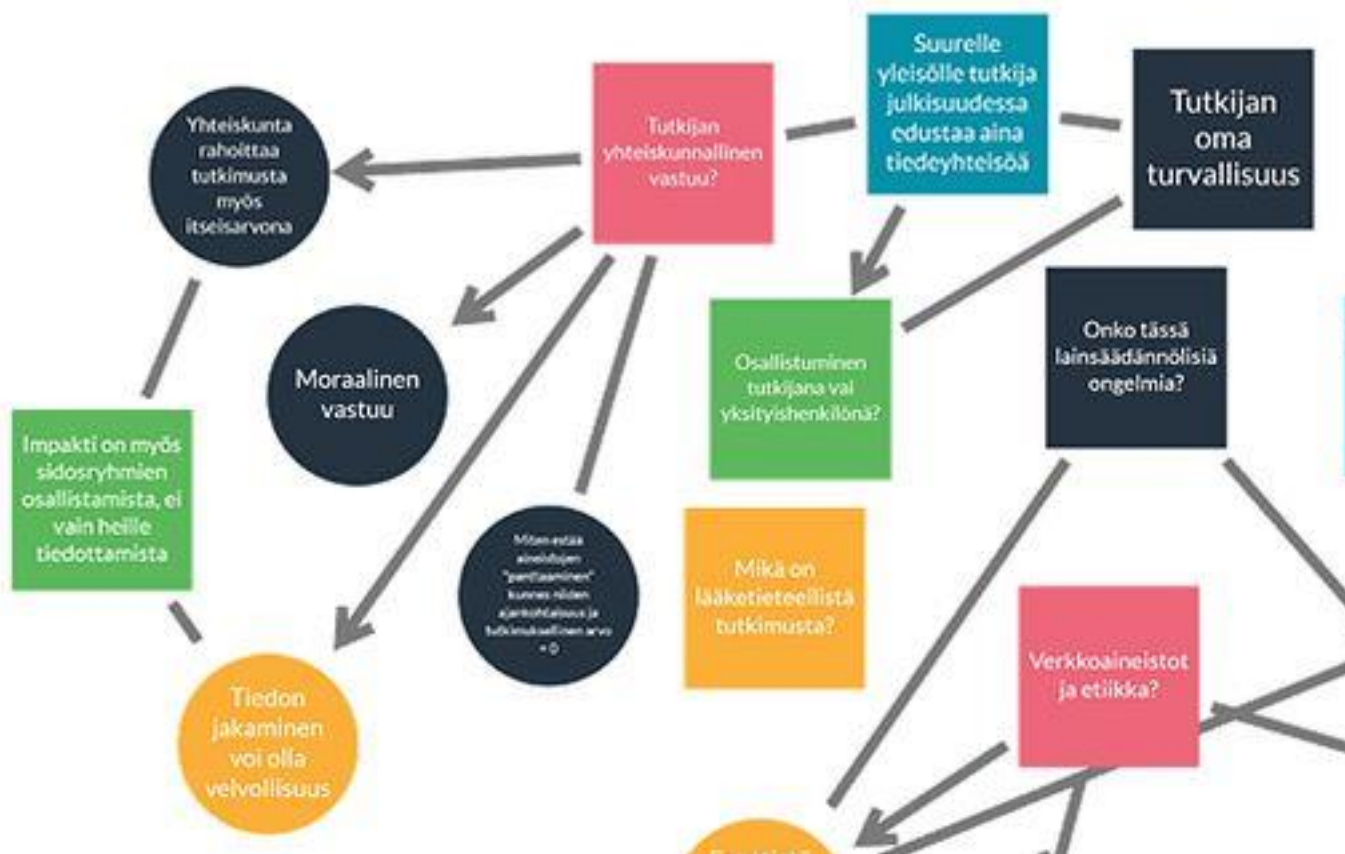
Fakta Julkaistu 29.05.2015 klo 14:36 Kirjoittaja Joonas Nikkanen

Tutkimusetiikka-aiheinen keskustelu avoimen tieteen ja tutkimuksen parissa huipentui järjestyksessään ensimmäisessä ATT Arenassa Minerva-torilla keskiviikkona 20.5. Tilaisuudessa keskustelua alustivat kuusi eri tieteenalojen tutkijaa, jotka esittelivät joitain oman alansa tutkimuseettisiä haasteita. Paneelikeskustelua seurasi vapaampi keskustelutilaisuus, jossa panelistit pääsivät vastaamaan sekä yleisöstä että verkosta tulleisiin kysymyksiin. Twitterissä tilaisuuden tunnisteena oli #ATTareena, ohessa twitter-keskustelusta tehty [kooste](#). Käytössä oli myös [Flinga-alusta](#), jonka avulla kaikki tilaisuutta seuranneet sekä verkossa että paikanpäällä pystyivät vaikuttamaan keskustelun kulkuun.

Tutkimusetiikan näkökulmasta eräs hankalimmista avoimuuteen liittyvistä ongelmista on tulosten vastuullinen tallentaminen niin, että se paitsi noudattaa lainsäädäntöä mutta on myös tutkimuseettisesti kestävä. Tämä tuli ilmi sekä **Karoliina Honkalan** että **Jussi Paanasen** puheenvuoroissa. Kemian alan tutkijana Jyväskylän yliopistossa työskentelevä Honkala totesi tilaisuudessa, että yksittäisen tutkijan tai tutkijaryhmän vastuulle jää nykyisin suurelta osin tutkimusaineiston tallettaminen tietoturvallisesti ja niin, että sitä pystyttäisiin myös myöhemmin hyödyntämään. Ratkaisuna tähän ehdotettiin yliopistoihin omaa yksikköä, joka vastaisi laajemmin koko organisaation lääketieteellisen aineiston säilytyksestä ja ohjaisi näin myös aineistojen mahdollista jatkokäyttöä.

Itä-Suomen yliopiston bioinformatiikan keskuksella työskentelevä Paananen taas on omalla tutkimusalallaan biolääketieteissä huomannut sen, että tutkijat saattavat toisinaan piiloutua tiukkojen yksityisyysuojien taa. Ongelma on siinä mielessä vakava, että alan tutkimuksissa nimenomaan toistettavuudessa olisi parantamisen varaa ja Paanasen mielestä paras keino toistettavuuden korjaamiseksi olisi nimenomaan avoimuus koskien tutkimuksen tekoa, metodeita sekä aineistoja. Tähän päästäisiin asettamalla tutkijoille sopivia kannustimia avoimeen tutkimukseen, sillä tutkijat kuitenkin pääosin haluavat avata tutkimusprosessiaan muiden tutkijoiden hyödynnettäviksi ja saada näin meriittejä myös itsellensä.

Tutkijan etiikka

ATT Arenassa käytetty Flinga-alusta keräsi kommentteja ja kysymyksiä tilaisuuden aikana

Keskustelua herätti myös tutkijan rooli eettisen tutkimuksen toteuttamisessa. **Anna Haverinen**, tutkija Turun yliopiston Porin yksiköstä, nosti esille tutkijan aktiivisen toiminnan eettisenä arvioijana verkossa tapahtuvaa tutkimusta koskien. Digitaalista kulttuuria tutkiessaan Haverinen on havainnut, että tutkimuskohteena olevat yksittäiset ihmiset eivät aina välttämättä muista tai tiedosta olevansa tutkimuksen tarkkailun alaisia. Vaikka tämä on tutkimuksellisesti jopa hyödyllistä, yksittäiselle ihmiselle tutkimuskohteena toimisesta ei tarvittaessa ole saatavilla tarpeeksi tietoa esimerkiksi siitä, mitä tutkimusta tarkalleen tehdään, mihin tutkimusaineistoa lopulta käytetään ja kuka vastaa sen säilytyksestä. Tutkija voisi erityisesti verkkotutkimuksessa ottaa aktiivisemmän roolin itsestään, tutkimuksestaan ja sen kohteista viestittäessään.

Tutkijan aktiivista roolia korostaa myös eettinen toiminta tapauksissa, joissa tutkijalla itsellään on tietoa asiasta, jonka julkituominen voisi mahdollisesti hyödyttää suurempaa ihmisryhmää. Tähän tieteen filosofian peruskysymykseen tieteen avoimuudesta antoi puheenvuoronsa professori **Sami Pihlström** Helsingin yliopiston teologisesta tiedekunnasta. Pihlström painotti että avoimuuden eettisyys riippuu paljolti myös tutkimuskontekstista ja perustutkimuksen asema tulisi muistaa säilyttää.

Aihepiirinä tutkimusetiikka on laaja ja kuten tilaisuudessa moneen otteeseen todettiin, tutkijan näkökulmasta se on usein vahvasti sidoksissa myös lainsäädäntöön. Yhtenä esimerkkinä tutkija **Veronika Laippala** Turun yliopistosta toi tilaisuudessa esille erityisesti kielitieteiden näkökulmasta hankalan tekijänoikeuslain ja siitä puuttuvan kohtuullisen käytön periaatteen. Tilanne johtaa toisinaan siihen, että ulkomaista yhteistyökumppania tutkimukseen harkitaan helpottuvan

lainsäädännön vuoksi, koskien nimenomaan tutkimusaineistojen saatavuutta tai niiden tallettamista tutkimuksen jälkeen.

Kaupallinen yhteistyö

Flinga-alustan kooste kaupallisesta yhteistyöstä

Kaupallisten toimijoiden ja tieteellisen tutkimuksen yhteensovittaminen herätti myös keskustelua tutkimuseettisistä ja sopimuksellisista näkökulmista. Tampereen teknillisen yliopiston professori **Ilpo Vattulainen** toi esille tilanteen jossa yrityksiä varten tai niiden rahoittamina tutkimusta tekeviä tutkijoita saatetaan asettaa tarkkojen salassapitovelvollisuuksien piiriin esimerkiksi tutkimustoiminnan julkaisemisen suhteen. Ongelma on haasteellinen, sillä käytännössä myös niin sanottu nollatutkimus saattaa tällöin jäädä julkaisematta. Tämä johtaa useiden tutkijoiden päällekkäiseen työhön eri organisaatioissa ja heikentää tieteen leviämistä. Eräs lääke Vattulaisen mukaan voisi olla se että tutkijoiden omat organisaatiot laativat avoimuutta tukevia sopimus pohjia, joiden avulla lähdetään neuvottelemaan yhteistyökumppanin kanssa. Tällöin tarpeettoman tiukkoja salassapitovelvollisuuksia voitaisiin osin välttää ja tutkimustulosten jakaminen helpottuisi tutkijalle.

ATT Areenassa käytyä keskustelua voi jatkaa twitterissä tunnisteella #ATTareena ja aihepiiriin liittyviä kysymyksiä tai kommentteja toivotaan lähetettävän sähköpostitse osoitteeseen avointiede@postit.csc.fi. Tilaisuuden videotallenne on katseltavissa avointiede.fi -sivustolla.

[Yhteenveto ATT Areenassa käydystä keskustelusta](#)

Lue myös avointiede.fi –sivuston muut tutkimusetiikkaa ja ATT Areena koskevat jutut:

- [Tutkimusetiikka avoimen tieteen kontekstissa](#)
- [Lääketieteen tutkijat seikkailevat sääntöviidakossa](#)
- [Avatullakin aineistolla on omistajansa](#)
- [Avoin tiede ei esillä hyvän tieteellisen käytännön ohjeistuksissa](#)

Lisätietoa Avoimen tieteen areenasta:

Opetus- ja kulttuuriministeriön Avoin tiede ja tutkimus (ATT) -hanke avaa tutkimusetiikkaa ja hyvää tieteellistä käytäntöä avoimen tieteen kontekstissa koskevan keskustelun. Tarkoituksena on saada tutkijoiden ääntä kuuluviin. Jatkossa luvassa on muita teemoja, joita voi myös ehdottaa.

Areenan tavoitteena on osallistaa suomalaista tiedeyhteisöä ja tutkimuskenttää tieteen ja tutkimuksen alasta riippumatta keskustelemaan avoimen tieteen ilmiöstä sekä siihen liittyvistä mahdollisuuksista ja haasteista. Painopiste on sellaisissa konkreettisissa kysymyksissä, joihin on mahdollista löytää ratkaisuja osana ATT-hankkeen toteutusta.